

Sisäministeriö
Poliisiosasto, suunnitteluosasto

VANTAAN KAUPUNGIN LAUSUNTO EHDOTUKSESTA VIRANOMAISTEN YHTEISTYÖN JÄRJESTÄMISESTÄ TOIMINNASSA TAISTELUALUEILTA PALAAJIEN KANSSA SEKÄ EHDOTUKSISTA MITEN JÄRJESTÖJEN PALVELUT VOITAISIN LIITTÄÄ VIRANOMAISTEN TOIMINTAAN

SMDno-2016-1282

Vantaan kaupunki kiittää mahdollisuudesta lausua näkemyksensä sisäministeriön ehdotuksesta viranomaisten yhteistyön järjestämisestä toiminnassa taistelualueilta palaajien kanssa sekä ehdotuksista kuinka järjestöjen palvelut voitaisiin liittää viranomaisten toimintaan.

Yleistä ehdotuksesta toimintamalliksi ja toimintamallin käyttöönotosta

Vantaan kaupungin yleisenä näkemyksenä on, että sisäministeriön ehdotus on ajankohtainen ja sille nähdään olevan selkeä toimintaympäristöstä tuleva tarve.

Luonnoksen kaltaisena ehdotus on kuitenkin jo melko laaja ja yleistä pohdintaa sekä perusteluja sisältävä. Lopullisesta ehdotuksesta olisi saatavissa luettavampi ja helpommin vastaanotettavissa oleva tiivistämällä ja välttämällä tarpeetonta toistoa.

Toimintamallin käyttöönotto -suositukset jäävät useassa kohdassa yleiselle tasolle. Käyttöönottoa tukisivat konkreettiset suunnitelmat siitä, mikä taho kustakin toimenpiteestä on vastuussa ja mitkä ovat toiminnalle asetetut aikataulutavoitteet. Tulisi myös määritellä miten toimintamallin käyttöönottoa seurataan ja arvioidaan.

Palaajien joukko on heterogeeninen ryhmä ja syytä radikalisoitumiseen on monia. He eivät aina edusta mitään uskonnollista yhteisöä tai aatetta. On hyvä arvioida, mitä yhteisöjä on syytä kytkeä osaksi toimintaa (uskonnolliset ja muut yhteisöt)?

Ehdotuksessa mainitaan mm. oppilas- ja opiskelijahuollon sekä sosiaalitoimen keskeinen rooli vierastaistelijoiden ja heidän lähipiirinsä kohtaamisessa. Vantaan kaupungin näkemyksen mukaan tämä tehtävä, henkilöiden tunnistaminen ja heidän kanssaan toimiminen edellyttää henkilöstöltä uudenlaista osaamista ja ammattitaitoa. Esimerkiksi opettajat tarvitsevat tietoa muun muassa siitä, miten toimia eri tavoin oireilevien lasten ja heidän vanhempiensa kanssa. Vantaan kaupunki toivookin, että sisäministeriö käynnistäisi pikaisesti kansallisen väkivaltaisen radikalisoitumisen ja ekstremismin ennalta ehkäisyn toimenpideohjelmassa (SM julkaisu 15/2016) esitetyt toimenpiteet ja tarjoaisi toimenpideohjelmassa mainituin tavoin koulutusta kuntasektorin keskeisille toimijoille.

Palvelutarpeen tunnistaminen ja palveluiden saatavuus

Sosiaalityön näkökulmasta mallissa tunnistetaan hyvin palveluiden tarve, mutta otetaan vain vähän kantaa niiden järjestämiseen.

Taistelualueelta palaavan mahdollisuudet saada yhteiskunnan palveluita on kaikkien etu. Yhteiskuntaan integroitumisen kannalta on keskeistä saada elämään liittyvät perusasiat (asunto ja toimeentulo) kuntoon. Ohituskaistasta puhuminen on ongelmallista. Nykyisestä palvelujärjestelmästäme puuttuu täysin tarvittava erityispalvelu/-kohtelu. Riskinä on, että ko. ryhmä jää kokonaan vaille tarvitsemiaan palveluja, mikäli "ohituskaistaa" ei kehitetä. Toimintamallissa ja sen käyttöönotossa olisikin syytä arvioida ja suunnitella tarkemmin, minkälainen uusi palveluvalikoima olisi kehitettävä ja miten se otettaisiin käyttöön.

Toiminta taistelualueelta palaavan kanssa edellyttää aina toiminnan sovittamista paikalliseen toimintaympäristöön ja tarpeisiin sekä sen kytkemistä jo olemassa olevaan perustyöhön. Peruspalveluiden osaamista ko. ryhmän kanssa työskentelyn osalta on syytä vahvistaa (tunnistaminen, kohtaamisen taidot, toimintatavat). Toimintamallissa ja sen käyttöönoton ehdotuksessa olisi tärkeää olla konkreettisia ehdotuksia tähän.

Taistelualueelta palaavien trauman tunnistaminen ja hoito sekä Ankkuri-mallin haasteet

Toiminnan tavoitteissa todetaan, että turvallisuusriski taistelualueilta palaavien kohdalla liittyy mielenterveysongelmiin sekä traumatisoitumiseen. Ehdotuksessa ei kuitenkaan voida katsoa otettaneen näitä asioita riittävästi huomioon. Psykkiset ongelmat ja traumatisoituminen kyllä tunnistetaan, mutta on huomattava että tällä hetkellä Suomessa ei ole sosiaali- ja terveydenhuollossa palveluja, jonne traumatisoituneet henkilöt ohjataan oireilun tunnistamisen jälkeen.

Traumatisoituneet ihmiset tarvitsevat hoitoa; psykiatrin arvion ja traumaterapiaa. Trauman näkökulmasta nämä henkilöt tarvitsevat vakauttavia toimenpiteitä: sekä yksilön että koko perheen fyysisten, psyykkisten ja sosiaalisten tarpeiden huomiointia. Henkilöiden terveydentila ja sairaanhoidolliset tarpeet tulee arvioida kokonaisvaltaisesti.

Vaikeasti traumatisoituneiden terapia järjestetään Suomessa tällä hetkellä pääosin yksityisillä palveluntuottajilla. Tämä on kaikkien traumatisoituneiden kohdalla ongelmallista, koska olisi tärkeää, että he saisivat keskitetysti psykososiaalista tukea (psyk. hoito, trauman hoito, sosiaalityö). Sota-alueilta palaavien kanssa työskentely vaatii traumaterapeutista erityisosaamista sekä ymmärrystä sotatraumoista.

Keskeistä on, että taistelualueelta palaavien kohdalla työntekijät eivät vaihdu tai he vaihtuvat hyvin vähän silloin, kun henkilö saadaan sitoutumaan hoitoon ja palveluihin. Nykytilanne palveluissamme ei valitettavasti mahdollista tätä.

Edellä mainittu on myös Ankkuri-malliin liittyvä ongelma. Ankkuri-työryhmän toiminta on lyhytkestoista ja sen kautta ei ole mahdollista järjestää palveluita, joten ohjaus eteenpäin tulee hyvin nopeasti ja yhteistyötä tarvitaan jo alkuvaiheessa. Ankkuri-työryhmällä ei ole myöskään mahdollisuutta tehdä asuinkuntaa velvoittavia päätöksiä asiakkaan palveluista. Olisikin syytä pohtia onko Ankkuritoiminta oikea toimintamalli näissä tilanteissa vai tulisiko kehittää uudenlainen, näihin tilanteisiin paremmin sopiva malli? Ankkurimallia on vähintään kehitettävä ja edelleen laajennettava, jotta sillä voidaan vastata tarpeeseen. Vielä 2000-luvun alussa ainakin pääkaupunkiseudulla toimi psykiatrian poliklinikoiden yhteydessä moniammatilliset kriisi- ja akuuttityöryhmät (psykiatri, sairaanhoitaja, sosiaalityöntekijä), joissa pystyttiin sekä arvioimaan hoidon tarvetta että antamaan hoitoa.

Lastensuojelu

Taistelualueilta palaavien henkilöiden ja heidän perheidensä tarve lastensuojelulle on todennäköisesti suuri. Mukana on lapsia, jotka ovat itse osallistuneet taistelutoimiin sekä lapsia, jotka ovat muuten altistuneet väkivallalle ja kaltoinkohtelulle. Taistelualueelta palaavien vanhempien kyky vastata lastensa hoidosta ja huolenpidosta saattaa olla alentunut ja tämä lisää tarvetta avoimuuden tukitoimille ja sijaishuollolle. Lapsen kiireellinen sijoittaminen ja huostaanotto varsinkin vastoin vanhempien tahtoa saattaa vähentää vanhempien omaa sitoutumista heille muuten tarjottuun tukeen ja lisätä vanhempien katkeruutta yhteiskuntaa kohtaan. Sama koskee myös sijoitettuja lapsia, jos vanhemmat eivät tue heidän kiinnittymistään sijaishuoltoon tai jos nuori itse on sijoitusta vastaan.

Lastensuojelun henkilöstön osaamista on syytä vahvistaa monitoimijaisella koulutuksella, pelkkä tietoisuuden lisääminen ei riitä. Toimintamallissa ja sen käyttöönoton ehdotuksessa olisi tärkeää olla konkreettisia ehdotuksia koulutuksen tavoitteista, sisällöstä ja tavoista toteuttaa koulutus. Toimintaohjeet ovat keskeinen osa laadukasta toimintaa, ja käyttöönotossa olisi tärkeä konkretisoida toimintaohjeiden laatimiseen liittyvää prosessia ja vastuutahoa.

Sosiaalipalvelut ja sosiaali- ja terveystalveluiden uudistaminen

Koko perhettä tukevia palveluita tarvitaan myös lastensuojelun ulkopuolella. Sosiaalihuoltolain mukaisen lastenhoitoavun ja perhetyön samoin kuin perheneuvolapalveluiden tarpeen voidaan olettaa kasvavan. Perheillä ei välttämättä ole täällä tukiverkosta, joten sosiaalihuoltolain mukaisilla palveluilla tullaan tukemaan esim. vanhempien mahdollisuutta osallistua heille tarjottuihin kuntouttaviin palveluihin. Kohdeyksilön lähipiirillä (perhe ja muu sosiaalinen yhteisö) on merkitystä sekä voimavarana että radikalisoitumiselle altistavana tekijänä. Perheen sisäiset ristiriidat voivat olla riski radikalisoitumiselle.

Tämä kaikki tulee lisäämään tarvetta sosiaalihuollon henkilöstön kouluttamiseen ja osaamisen vahvistamiseen taistelualueilta palaavien kanssa työskentelyssä. Sosiaali- ja terveydenhuollon osaamista tarvitaan kun ollaan tekemisissä sota-alueilta palaavien, traumatisoituneiden ihmisten kanssa. Mikä on yksityisten yritysten osaaminen ja miten SOTE-uudistuksessa huomioidaan yksityisten palveluntuottajien osaamisen vahvistaminen tällä alueella?

SOTE- ja maakuntaudistus tulee siirtämään osan tarvittavista palveluista maakunnan vastuulle. Mukaan tulee yksityisiä palveluntuottajia, ja palveluiden rakenne voi pirstaloitua. Tuleva SOTE-rakenne voi tuottaa uudenlaisia haasteita ylisektoriseen yhteistyöhön. Moniammatillisuuden ja yli sektorirajojen tehtävän yhteistyön tekemisen mahdollisuuksiin ja edellytyksiin tulisi kiinnittää toimintamallissa erityistä huomiota.

Väkivaltaisen ekstremismin ennaltaehkäisy Vantaalla

Vantaalla on nimetty väkivaltaisen ekstremismin ennaltaehkäisyn työryhmä, jonka runkona hyödynnettiin kaupungissa jo pitkään toiminutta turvallisuussuunnittelun ohjausryhmää. Ohjausryhmässä on edustus kaikilta toimialoilta ja sen toimintaan osallistuvat myös muun muassa paikallispoliisi, pelastuslaitos sekä seurakuntayhtymä. Väkivaltaiseen ekstremismiin ja radikalisoitumiseen liittyvissä asiakokonaisuuksissa ohjausryhmää täydennetään nimetyillä asiantuntijoilla. Lisäksi pääkaupunkiseudun kaupungit ovat keväällä 2016 käynnistäneet toiminnan

väkivaltaisen ekstremismin ja radikalisoitumisen ennalta ehkäisyn verkostossa, jossa edustettuina ovat kaupunkien edustajien lisäksi seudun poliisilaitokset.

Tiedonvaihto ja kuntaorganisaation oikeus saada tietoa

Kunnan toiminnan ja palveluiden järjestämisen sekä riskienhallinnan ja varautumisen näkökulmasta katsottuna olisi olennaista, että myös kunnan keskeiset toimijat olisivat riittävässä määrin tietoisia alueellaan oleskelevista palveluita tarvitsevista sekä mahdollisista uhkatasoa nostavista henkilöistä. Keskeistä olisikin turvallisuusviranomaisten välinen aktiivinen tiedonvaihto ja toisaalta sen varmistaminen, että kuntasektori saa tarvittavat tiedot salassapitosäännösten sitä estämättä esimerkiksi paikallispoliisin toimesta.

Lainsäädäntöön vaikuttaminen

Ehdotukseen olisi voinut harkita lisättävän mahdollisuus pyrkiä vaikuttamaan lainsäädäntöön siten, että voitaisiin estää taistelualueelta tulevan henkilön palaaminen Suomeen, mikäli henkilön arvioidaan vaarantavan vakavasti kansallista turvallisuutta. Tällä oleskeluluvan peruuttamismahdollisuudella vastattaisiin osaltaan konfliktialueelta Suomeen tulevien tuomiin haasteisiin. Vastaava toimenpide-ehdotus sisältyy juuri julkaistuun laittoman maahantulon ja maassa oleskelun vastaiseen toimintaohjelmaan (2017-2020). Ehdotuksessa voidaan toki nähdä olevan laittomaa maassa oleskelua sekä radikalisoitumistakin edesauttava riski, mutta toisaalta se lisäisi viranomaisten keinovalikoimaa puuttua tunnistettuihin uhkiin tietyissä tilanteissa.

Yhteenveto

Asiakirja on nimetty ehdotukseksi viranomaisten yhteistyön järjestämiseksi toiminnassa taistelualueelta palaajien kanssa. Toimintamallin tavoitteet liittyvät kuitenkin keskeisesti tunnistamiseen ja erityispiirteiden ja niiden vaikutusten tunnistamiseen.

Vantaan kaupunki katsoo keskeiseksi haasteeksi sen, että pelkkä tunnistaminen ei ole riittävä toimenpide radikalisoitumisen ja ekstremistisen väkivallan ehkäisyyn. Tällä hetkellä yhteiskunnassa ei ole sellaista palvelujärjestelmää, joka pystyisi vastaamaan tämän henkilöryhmän tarpeisiin. Palvelut tulee kehittää moniammatillisiksi, ja niissä on tärkeää olla riittävä psykologinen, sosiaalinen ja lääketieteellinen osaaminen ja ammattitaito myös lapsen psyykkisestä, fyysisestä ja sosiaalisesta kehityksestä sekä niihin vaikuttavista tekijöistä ja traumaprosesseista.

Vantaa

Vantaan kaupunki
Lausunto

14.3.2017

Työ on vaativaa ja edellyttää erityisosaamista. Sen vuoksi toimintaan osallistuville työntekijöille on varattava riittävä koulutus ja työnohjaus.

Keskeistä myös olisi, että eri asiakirjoissa ja toimenpideohjelmissa mainittuihin toimenpiteisiin ryhdyttäisiin ja niiden toteutumista sekä vaikuttavuutta seurattaisiin.

Vantaan kaupunki

Kari Nenonen
kaupunginjohtaja